

Kaupunginhallitukselle

VANHUSNEUVOSTON RAPORTTI JA ARVIO TOIMIKAUDESTA 2017-2021

KAUDEN ERITYISPIIRTEET

Kulunut toimikausi oli poikkeuksellinen monella tavalla. Vanhusneuvosto siirtyi sosi-aali- ja terveystoimesta kaupunginkanslian koordinoitavaksi. Neuvoston kokoonpa-noa uudistettiin. Varsinaisia jäseniä olivat kesäkuun 2017 asettamispäätöksessä järjestöjen ja valtuustoryhmien edustajat, kun aiemmin myös kaupungin virastojen edustajat olivat neuvoston jäseniä. Toimikausi kesti koko nelivuotisen valtuustokau-den. Kauden loppupuoli maaliskuusta 2020 alkaen oli maailmanlaajuisen pande-mian aikaa.

Hallinnollinen siirto ja kokoonpanon muutos paransivat toimintaedellytyksiä ja sel-keyttivät toimintaa. Pitkä toimikausi oli neuvoston oman toiveen mukainen. Se mah-dollisti pitkäjänteisen työskentelyn ja asioihin perehtymisen monipuolisesti. Toi-saalta pandemia aiheutti ikääntyneelle väestölle ennennäkemättömän tilanteen, ra-joitti neuvoston toimintaa ja pakotti sen digiloikkaan. Kevään 2020 kokoustaun jäl-keen siirryttiin vähitellen verkkokokouksiin toimikauden loppuun asti.

AIKAANSAANNOKSET

Toimikauden alkupuolella keväällä 2018 vanhusneuvosto tapasi pormestarin ja syk-syllä valtuustoryhmien edustajia. Tapaamisissa käsiteltiin neuvoston vaikuttamis-mahdollisuuksia ja kuultiin eri osapuolten näkemyksiä.

Neuvoston keskeisiin asioihin kuului toiminta **lakisääteisen ikääntyneiden hyvin-vointisuunnitelman** aikaan saamiseksi. Helsingin edellinen Stadin ikäohjelma oli voimassa vuoden 2016 loppuun. Asiasta tehtiin kannanottoja ja järjestettiin apulai-spormestarien tapaaminen. Uuden hyvinvointisuunnitelman valmistelu alkoi syksyllä 2018 ja se syntyi kesäkuussa 2019 osana kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisohjelman. Vanhusneuvosto esitti prosessin kuluessa kritiikkiä valmisteluun ja ohjelman sisältöön. Ikäohjelman tultua hyväksytyksi vanhusneuvoston edustajat kutsuttiin mukaan projektiryhmään, mikä toi toivotun osallistumisen kanavan. Van-husneuvosto ja eläkeläisjärjestöjen edustajat osallistuivat myös ikäohjelman verkos-totilaisuuksiin ja ohjelman etenemisestä raportoitiin vanhusneuvoston kokouksissa. Vuosien 2019-2021 **sisällöllisinä painopisteinä** olivat eläkeläisköyhyys, asumi-nen, joukkoliikennelippujen hinnat ja digitalisaation tuottamat ongelmat ikäänty-neille. Aiheita käsiteltiin kokouksissa, seminaareissa ja kannanotoissa, yhteistyö-ryhmissä ja muissa verkostoissa. Teemoja pidettiin esillä ja asioihin pyrittiin vaikut-tamaan, vaikka ei ollut helppoa löytää vastuutahoja. Esimerkiksi yhteydenottoihin

HSL:n hallituksen suuntaan ei aina saatu vastauksia. Joukkoliikennelippujen seniorialennuksen suhteen HSL:n linja oli tempoileva, mutta tällä hetkellä voimassa oleva 50% seniorialennus kausilipuista yli 70-vuotiaille on kuitenkin parempi kuin lähtötilanne vuonna 2017, jolloin seniorialennuksia ei ollut lainkaan.

Lausuntopyyntöjä tuli toimikauden alussa vähän, mutta asiaan saatiin korjausta vuoden 2020 alusta lähtien. Tämä oli osittain neuvoston oman aktiivisuuden tulosta. Lausuntopyynnöt tulivat edelleen pääosin kaupunginkansliasta ja koskivat valtuustoaloitteita. Vuodesta 2020 lähtien saatiin muutamia lausuntopyyntöjä myös laajemmista kokonaisuuksista, kuten sosiaali- ja potilasasiamiesten selvityksestä ja Helsingin asumisen ja maankäytön ohjelmasta.

Yhteistyö vahvistui **kaupungin toimialojen ja toimialalautakuntien kanssa. Sosiaali- ja terveyslautakunnan** kanssa pidettiin yhteistyökokous syksyllä 2019. **Vanhuspalvelujen riittävyden ja laadun arviointi** sosiaali- ja terveystoimen kanssa oli toimintakauden tärkeä saavutus, sillä vanhusten sosiaalipalvelujen arviointi on toinen vanhusneuvoston kahdesta lakisääteisestä tehtävästä. Vanhusneuvosto esitti arvioinnin tekemistä sote-toimialalle vuonna 2018 ja tarkastuslautakunta tuki asiaa arviointikertomuksessaan vuodelta 2019. Arviointi toteutettiin loppuvuoden 2020 kokouksissa. Vanhusneuvosto nosti tärkeimmiksi huomion- ja huolenaiheiksi palvelukeskustoiminnan tilanteen, etäpalvelujen laajenemiseen liittyvän eriarvoistumisen riskin, omaishoidon palvelutason ja nopeiden kotiutusten ongelmat. Arviointi päätettiin tehdä jatkossa vuosittain.

Vanhusneuvosto oli aktiivinen myös **kulttuurin ja vapaa-ajan** toimialan suuntaan. Maaliskuulle 2020 sovittu ja pitkälle valmisteltu tapaaminen kulttuurin ja vapaa-ajan lautakunnan kanssa peruuntui viime hetkessä pandemiarajoitusten takia. **Kaupunkiympäristötoimialan** vaikuttamismahdollisuuksiin ehdittiin sen sijaan perehtyä maaliskuun alussa seminaarissa, joka oli yhteinen vammaisneuvoston kanssa.

Lausuntojen ja tapaamisten rinnalla vahvistui **työryhmiin osallistuminen ja muut vapaamuotoisempi yhteistyö**. Yleisesti ottaen tätä kautta ollaan saatu vanhusneuvoston ääntä kuuluviin. Sähköisten välineiden ansioista yhteistyö on onnistunut kevyestikin organisoituna. Esim. vanhusneuvoston ja sote-toimialan viestinnän yhteistyö koronaviestinnän kommentoinnissa ja koronarokotusten suhteen ovat toimineet nopeasti ja hyvin. Muita onnistuneita osallistumisen tapoja ovat olleet esim. pormestarijohtoinen osallisuuden ja vuorovaikutuksen neuvottelukunta, kaupunginkanslian vetämä digineuvonnan koordinoitiryhmä, soten kuljetuspalvelujen asiakasyhteistyöryhmä, liikkumisohjelman ikääntyneiden ja soveltavan liikunnan ryhmä ja kotihoidon sähköistä laskutusta kehittävä työryhmä, jonka kokoonkutsujana oli Finanssiala ry.

Vanhusneuvosto antoi syksyllä 2019 oman panoksensa kaupungin osallisuusmallin väliarviointiin yhteistyössä vammaisneuvoston ja nuorisoneuvoston kanssa. Vanhusneuvostoa haastateltiin myös Tampereen Yliopiston tekemään Helsingin johtamisjärjestelmän uudistuksen arviointitutkimukseen helmikuussa 2020. Lisäksi toimikauden aikana vastattiin moniin vanhusneuvoston toimintaa ja vaikuttamismahdollisuuksia koskeviin kyselyihin.

Uusi avaus oli vanhusneuvoston **senioriasumista koskeva aloite ja kysely** syksyllä 2020. Vanhusneuvosto päätti selvittää, mitkä tahot olisivat valmiita toteuttamaan palvelutarpeista riippumatonta, kaikille taloudellisesti saavutettavaa senioriasumista Helsingissä. Kuudelle yleishyödylliselle asuntotuottajalle tehtiin asiasta kysely. Vanhusneuvosto tarjosi yhteistyötä ja asiantuntemustaan kohteiden suunnitteluun. Toimijatahoista yksi osoitti asiaan valmiutta ja muutkin pitivät asiaa tärkeänä. Neuvosto myös kutsui kokoon kaupungin asiantuntijatyöryhmää, jonka tavoitteena olisi monipuolistaa yhteistyössä ikäihmisten asumismuotoja Helsingissä. Kaupunki totesi asian tärkeäksi, mutta ei nähnyt työryhmää tarpeelliseksi. Asumisteema oli edelleen keskeinen neuvoston kevään 2021 kokouksissa.

Viestinnän tärkein keino oli uutiskirje, jota lähetettiin sähköpostitse kaikille järjestöjen paikallisyhdistyksille ja muille halukkaille. Palaute uutiskirjeestä oli hyvää.

Vanhusneuvosto halusi monipuolistaa viestinnällistä kuvaa eläkeikäisistä kaupunkilaisista ja **lisätä eläkeikäisten helsinkiläisten näkyvyyttä kaupungin viestinnässä**. Taustalla oli pitkään jatkunut puute valokuvista, joissa keski-ikä ylittäneet ihmiset näkyisivät tekijöinä ja toimijoina muutenkin kuin järjestetyssä harrastustoiminnassa. Asian tärkeyttä korosti pandemiarajoitusten aiheuttama eristyneisyys, minkä vastapainoksi tuotiin esiin eläkeikäisten aktiivisuutta erilaisissa arjen tilanteissa. Hankkeeseen palkattiin ammattivalokuvaaja ja valokuvia tuotettiin kaupungin aineistopankkiin n. 180. Niissä esiintyivät vanhusneuvoston jäsenet ja neuvoston verkostojen kautta tavoitetut vapaaehtoiset. Hanke onnistui hyvin ja valokuvia on käytetty kaupungin viestinnässä aktiivisesti.

KEHITTÄMISHAASTEET

Vanhusneuvoston pääteemoja ovat olleet asiat, jotka ovat helsinkiläisten ikääntyneiden arkielämän kannalta keskeisiä. Näitä ovat eläkeläisköyhyys, asuminen, joukkoliikennelippujen hinnat ja digitalisaation tuottamat ongelmat. Nämä asiat ovat kaupungin päätösvallassa vain pieneltä osin. Tyypillistä on, että vastuu hajautuu hyvin moneen suuntaan, mikä tekee vaikuttamistoiminnan haasteelliseksi.

Asiat, jotka ovat kaupungin päätösvallassa, ovat vastuutahojen osalta selkeämmät. Niidenkin osalta voi olla vaikea hahmottaa, onko vastuutaho toimiala vai toimialalautakunta. Päätösprosesseja voidaan seurata kysymällä päätöksentekijältä, onko neuvoston kannanotolla ollut merkitystä. Viime kädessä voi olla kuitenkin vaikea saada selvää, onko vanhusneuvoston toiminnalla ollut vaikutusta. Asiat, joihin vanhusneuvoston lausuntoa on pyydetty, ovat edelleen pääosin kaupunginkanslian pyyntöjä valtuustoaloitteita. Mikä valtuustoaloitteiden ja lausuntojen merkitys lopulta on päätöksenteon ja palvelujen kehittämisen kannalta?

Kyselyissä ja muussa palautteessa tulee toistuvasti esiin tarve neuvoston viestinnän parantamiseen. Neuvoston käytettävissä on lähinnä sähköisen viestinnän keinot ja näin ei tavoiteta kaikkia tietoa tarvitsevia. Viestintään tarvittaisiin kaupungilta systemaattista apua. Toinen syy viestintäongelmiin on se, että kaikki eläkeläisjärjestöt eivät huolehdi (tai kykene huolehtimaan) riittävästi tiedon välittämisestä oman järjestönsä sisällä. Tähän vanhusneuvostolla on rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa.

VANHUSNEUVOSTON EHDOTUKSET

Vanhusneuvosto esittää, että kaupunginhallitus tulevan vanhusneuvoston asettamisen yhteydessä **toteaa neuvoston kahden lakisääteisen tehtävän** (ikäntyneiden hyvinvointia koskeva suunnitelma ja vanhuspalvelujen riittävyyden ja laadun arviointi) **prosessit ja raportointikäytännöt**.

Kaupungin tulee selkeyttää neuvoston prosesseja toimialojen ja kaupunginkanslian kanssa vaikuttamisen, viestinnän ja vuorovaikutuksen osalta. Neuvostolta odotetaan oma-aloitteista toimintaa ja aktiivisuutta, mutta mikä on oikea osoite aloitteille? Mille taholle neuvosto raportoi toiminnastaan ja kehittämis ehdotuksistaan?

Kaupungilla ja sen eri toimialoilla on paljon osallistamisen muotoja. Toimialat ja keskushallinto velvoitetaan entistä selvemmin kyselemään ja kuuntelemaan vanhusneuvoston mielipiteitä valmisteilla oleviin asioihin ja käyttämään neuvostoa asiantuntija-apuna. Toimialojen ja keskushallinnon osallisuussuunnitelmia voidaan käyttää tässä pohjana. Suunnitelmat ovat kuitenkin laajoja ja osin vaikeaselkoisia. Tarvitaan **odotusten ja ehdotusten selkeyttämistä** vanhusneuvoston suuntaan.

Toimialojen ja kaupunginkanslian tulisi myös esittää neuvostolle **suunnitelma toimikauden tärkeimmistä asioista ja siitä, miten ne esitellään vanhusneuvoston käsittelyyn**.

Vanhusneuvosto **esittää kauden 2021-2023 vanhusneuvostolle**, että se

1. Jatkaa kohdassa "Aikaansaannokset" mainittuja hyviksi osoittautuneita toiminta- ja yhteistyömuotoja. Helsingin Eläkeläisjärjestöt HEJ ry:n kanssa järjestetään vuosittain vähintään yksi yleisötilaisuus ikäihmisiä koskevista aiheista. Pääkaupunkiseudun ja Kuusikko-kaupunkien vanhusneuvostojen yhteistyöhön osallistutaan aktiivisesti.
2. Jatkaa helsinkiläisten eläkeläisjärjestöjen kanssa aloitettua järjestöyhteistyötä kirkastamalla eri osapuolten rooleja ja vastuita erityisesti viestinnän ja yhteisen vaikuttamistoiminnan osalta.
3. Vahvistaa konkreettisin toimin yhteistyöverkostoja kaupungin eri tahojen kanssa seuraavien tärkeiksi nostettujen teemojen ympärille: 1) digisyrjäytymisen vastaiset toimet, 2) senioriasumisen kehittäminen, 3) ikäntyneiden näkökulman vahvistaminen stadiluotsitoiminnassa ja osallistuvassa budjetoinnissa.
4. Arvioi kaupungin tarjoamia osallistumisen muotoja ikäntyvien näkökulmasta.
5. Esittää toimintasuunnitelmassaan, miten kaupunki voisi käyttää neuvostoa entistä paremmin yhteistyön ja vuorovaikutuksen foorumina.
6. Selvittää, ovatko annetut lausunnot ja tehdyt kannanotot johtaneet toimenpiteisiin ja kirjaa saadut tiedot neuvoston muistioihin.

Vanhusneuvoston puolesta

Laura Varjokari
puheenjohtaja

Outi Paulig
sihteeri